

Комаринська Ю.Б.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національна академія внутрішніх справ, м. Київ

**КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ
НА ОСНОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ**

У теорії пізнання і методології наук процедуру розчленування системи на відповідні підсистеми зазвичай називають класифікацією, а виділені в результаті компоненти – класами. Класифікаційна робота допомагає виявити в досліджуваних об'єктах найбільш характерні ознаки, їх повторюваність, встановити певні закономірності та особливості об'єктів і на цій основі обґрунтувати вибір цілей, методів їх обробки і аналізу.

Класифікація – це науковий метод дослідження природи об'єктів та явищ із використанням визначених правил щодо їх систематизації [1].

Основою для криміналістичної класифікації злочинів є: характеристика певного виду злочину, визначеного у відповідних розділах особливої частини Кримінального кодексу України; характеристика (класифікація) особи злочинця, потерпілого; характер первинної інформації (типова слідча ситуація), що обумовлює алгоритм першочергових слідчих (розшукових) дій та їх особливості; особливості відображення злочинних дій (слідова картина події); особливості типового способу вчинення певного виду (групи) злочинів, знарядь і засобів їх вчинення; ступінь приховування і маскуванню злочину, наявність у винного злочинного досвіду тощо [2, с. 426].

Враховуючи ту обставину, що розслідування домашнього насильства загалом і, зокрема, кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством є відносно новим видом злочинної діяльності, відповідно малодослідженим, воно потребує детального та ґрунтовного дослідження, починати яке необхідно із виділення та систематизації об'єднуючих особливостей, що притаманні різноманітним проявам злочинної діяльності, пов'язаної з домашнім насильством. Саме виявлення характерних ознак прояву злочинної діяльності, їх повторюваність, проведення аналізу спільних ознак особи злочинця: вікових, соціальних, професійних навичок тощо; визначення спільного у механізмі вчинення насильства та в утворенні слідової картини; встановлення причинно-наслідкових зв'язків та інших взаємозалежних ознак у суспільних відносинах, які виникають з приводу вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством та діяльності правоохоронних органів під час досудового розслідуванні цих кримінальних правопорушень, дозволить створити дієву методику розслідування зазначених кримінальних правопорушень.

З метою створення методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, доцільним, в першу чергу буде визначити класифікацію опираючись на особливостях такого елементу криміналістичної характеристики, як особа злочинця. Кримінальні правопорушення, що нами досліджуються, мають складний неоднорідний характер, що обумовлений не лише проблемою кваліфікації таких діянь, а й характеризуються своєю латентністю та тривалим періодом, так би мовити накопиченням та зростанням напруги, сили їх

вчинення. Такі обставини впливають саме через особливості характеру особи, яка чинить злочинні діяння.

Бондар В.Є. зазначає, що L. Walker у результаті багаторічної психотерапевтичної роботи з жертвами та ініціаторами внутрішньо-сімейного насильства визначила три його фази [3; 4].

Перша фаза – фаза збільшення напруження. Характеризується зростанням напруженості у взаєминах. У цей час чоловік може вдаватися до незначних погроз. Однак незначні образи з часом стають більш brutальними, напруження у стосунках зростає аж до нападу люті у чоловіка.

Друга фаза – фаза вибуху чи побиття. У другій фазі агресивні дії дуже швидко накопичуються і викликають ланцюгову реакцію, що призводить до вибуху. На цьому етапі насильство може бути виражене в різних формах: від поштовху чи ляпаса до побиття та нанесення тяжких травм.

Третя фаза – фаза любовного каяття. Напруження зменшується і настає спокій. Характеризуючи третій цикл, L. Walker стверджує, що насильники виявляють більше активності у фазі зростання напруження і різкого насильницького інциденту, ніж у фазі любовного каяття, в якому головну роль бере на себе жертва [3; 4, с. 26–27].

В більш сучасному тлумаченні такі фази мають назви: фаза будівництва напруги; фаза насильницького епізоду; фаза щирого каяття («медового місяця»). На жаль, природа насильства циклічна і як правило насильство повторюється знов і знов [5].

Така поведінка кривдника, дотримуючись зазначеної черговості фаз, має повторювальний характер. Однак з кожним раз друга фаза набуває все більш агресивного характеру. В результаті чого стається інший більш тяжкий злочин, який вчиняє або кривдник, не розрахувавши свої сили, або жертва не витримуючи знущань, вчиняє вбивство кривдника, або інший тяжкий злочин.

Саме враховуючи цю обставину Бондар В.Є. до цієї трьохфазної структури домашнього насильства додає ще й четверту фазу. А саме, застосування сили, з одного боку, посилює тяжкість конфлікту, оскільки силовий вплив стає вирішальним аргументом і нерідко виключає розв'язання його мирним шляхом, а з іншого – надає конфлікту кримінального характеру. Одержавши перемогу шляхом насильства один раз, особа надалі відтворює негативний досвід в інших аналогічних ситуаціях. Саме тому після третього етапу конфлікту набуває нової якості: він стає криміногенним, тобто у будь-який момент може перерости у

тяжкий злочин [6]. Четвертим етапом є вчинення тяжкого насильницького злочину проти члена родини [4, с. 28].

Узагальнюючи результати судово-психіатричних експертиз жінок віком від 17 до 53 років, які вчинили вбивство своїх чоловіків чи співмешканців, Бондарем В.Є. було встановлено, що практично всі випадки були пов'язані з хронічною психотравмуючою сімейною ситуацією (чвари, бійки) на фоні економічних труднощів і житлової невлаштованості [4, с. 33].

Також із врахуванням гендерної складової та сімейного становища, за результатами анкетування практичних працівників можливо провести класифікацію особи злочинця наступним чином: чоловіки – 97 % (обрали таку відповідь 99 осіб); жінки – 2 % (обрали таку відповідь 2 особи); діти – 1 % (обрали таку відповідь 1 особа); запропонували варіант відповіді: бабуся або дідусь – 1 %; опікуни (сімейна пара) – 1 %. Домашнє насильство відрізняється від насильницьких злочинів через слово «сім'я» означає застосування насильства з боку близьких людей і всередині. Традиційно домашнє насильство в основному асоціювалося з фізичним насильством. Однак домашнього насильства та його форми на сьогоднішній день широко визначені, щоб включити всі існуючі види насильства, які може вчинити член сім'ї [7, с. 206].

Враховуючи аналіз наукових досліджень та результати анкетування практичних працівників, з метою створення методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством доречним буде провести розподіл таких дій ґрунтуючись на характеристиці особи злочинця враховуючи не лише місце в сімейній ієрархії, а й визначаючи чи є особа злочинця кривдником чи потерпілою/потерпілим від домашнього насильства. Можливим є виділення трьох груп:

перша – це кримінальні проступки та злочини, що вчинені особою-кривдником;

друга – це кримінальні проступки та злочини, що вчинені особою-жертвою домашнього насильства, тобто направленні відносно кривдника;

третья – це кримінальні проступки та злочини, що вчинені третьою особою, яка вчиняє ці дії захищаючи жертву домашнього насильства, також направленні відносно кривдника.

Отже під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, з метою збору необхідної доказової інформації слідчому необхідно не лише розуміти хто є злочинцем, а й отримати

докази не лише події що сталося, а й докази дій що передували вчиненню кримінального правопорушення, визначити мотиви вчинення злочину та мотиви приховування злочинних дій, адже у випадку вчинення злочину третьою особою це зазвичай приховується як під час допиту так і знищенням слідової інформації учасниками події.

Список використаних джерел:

1. Порівняння класифікації та типологізації. Інформатика (google.com). URL: <http://sites.google.com/site/programuvannapaskal/metodicna-skarbnicka/porivnanna-klasifikaciiie-ta-tipologizaciiie>
2. Пясковський В.В., Черноус Ю.М., Іщенко А.І., Алексєєв О.О. та ін. Криміналістика [текст] : підручник. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.
3. Walker L. Terrifying love: Why battered women kill and how society responds. N.Y. : Harper & Row, 1989. 218 p.
4. Бондар В.С. Насильство в сім'ї: психологічні засади профілактики дільничними інспекторами міліції [Текст] : монографія. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2009. 164 с.
5. Харитоновна О., Тітко І. Злочин, пов'язаний з домашнім насильством: правові проблеми та практичні рекомендації. Сайт Юрліга (ligazakon.net). URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/192450_zlochyn-povyazaniy-z-domashnm-nasilstvom-pravov-problemi-ta-praktichn-rekomendats
6. Глушков В.О. Суб'єкт злочину : наук.-практ. коментар КК України. Київ : Юрінком, 2006. 60 с.
7. Magaziņa M. Competence of national police in family protection from domestic violence. URL: <http://journals.ru.lv/index.php/ISS/article/view/4281>